

Mõni aeg tagasi toimus Riias Balti liiduvabariikide ja Valgevene kultuurimälestiste kaitse alal töötajate viiepäevane seminar, kus tähelepanu keskpunktis oli arhitektuuri- ja ajaloomälestiste hooldamine. Nii seminari avajad NSV Liidu Kultuuriministriumist kui ka järgnenud kahekümne ettekande esitajad rõhutasid üksmeelselt kultuurimälestiste kaitse ajaloolist, teaduslikku, esteetilist, turismialast, aga esmajoones poliitilist tähtsust. Ettekannetest selgus, et nii mitmelgi alal on näabrind suutnud sellealast tööd meist paremini korraldada. Valgevenes näiteks on Suure Isamaasõja paigad seotud alati suurte massiivsetega, Leedus ja Lätis pööratakse erilist tähelepanu vennashaudade kunstipärasele ja tänapäevasele kujundamisele. Opetlik ja mõtlemapanev oli tutvumine mõnede Läti NSV ajaloo- ja arhitektuurimälestistega: Salaspilsi koonduslaagri memoriaalansambliga, mitme restaureeritud mõisahoonega.

Kui iseloomustada meie rajoonis valitsevat olukorda arhitektuurimälestiste hooldamisel, võib siin tuua rohkesti eeskjuu vääriivaid näiteid. Rajooni loodenurgas Lahemaa rahvuspargi territooriumil on taastatud juba mitmed taluehitised, restaureeritakse Palmse mõisahoonete kompleksi. Endine Rägavere vesiveskihoone suudab nüüd restaureeritud kujul pakkuda meelelahutust Viini sovhoosi töötajatele, aga säilitatud veski sisseseadega on ta ka turistide huviojekt. Tänu Rakvere Metsamajandile lisandus Rakvere linna siluetti kaunis ehitis — Vallimäe taastatud tuuleveski. Edeneb Tapa Tarbijate Kooperatiivile kuuluva Viitna kõrtsi ehitamine. Lähemal aastail restaureeritakse mitmed hooned Rakvere linnas, Porkuni piiskoplinnuse väravatorn jm.

Kõige hea kõrval, mis tehtud ja teoksil, torkab

Möödaniku mõistmisest

silma äärmine hoolimatus mõnede arhitektuurimälestiste säilitamisel. Mitmed riikliku kaitse alla kuuluvad endised mõisahooned (Rägavere, Sagadi, Varangu) seisavad pikemat aega tühjana, mis võrdub nende hoonete hävimisega. Paljusid kaitsealuseid objekte pole nende valdajad aastaid remontinud, mõned ehitised, näiteks Tamšalu sovhoosile kuuluv Võhmuta mõisahoonete kompleks, on oma armetus seisundis kogu rajooni häbiplekk.

Eesti NSV Ministrite Nõukogu määruse «Kultuurimälestiste kaitse korraldamise kohta Eesti NSV-s» (31. detsember 1964) 4. punktis on öeldud: «Rajoonide ja vabariikliku aluvusega linnade töörahva saa-

dikute nõukogude täitevkomiteedel ning asutustel, ettevõtetele ja organisatsioonidel, kelle valduses on kultuurimälestisi, näha ette eelarvetes summad, mis on seotud kultuurimälestiste kaitse korraldamisega.» Näib, et valitsuse seda määrust ignoreerivad paljud valdajad.

Sageli ei viitsita leida laokilejätud esinduslikele hoonetele tänapäevast otstarvet. Samal ajal peavad mitmedki jõukad majandid ruumide puudusel oma koosviibimisi garaazides ja töökodades. Rajoonis pole ühtegi spetsiaalset hoonet, kus suurem seltskond võiks tähistada perekondlikke sündmusi: pulmi, juubelipidusid, peieid. Eriti masendav on olukord Rakvere linnas, kus enam kui tagasihoidlikke restoraniruumi peavad sageli kasutama matuselised. Eesruumis väreleavad leinaküünlad, lausutakse järelehuudeid, tagaruumis üleelikuksid hõisked, laulujoru. Äärmiselt vähe on rajoonis ruume, kus noored võiksid nädalalõpudel tantsida, niisamuti ruume, kus kohvi, õlut või veini maitsta. Kesine on rajooni võõrastemajade kohtade arv. Eesti NSV kultuuriminister J. K. Jürna on avaldanud mõtet, et igas rajoonis peaks olema oma kunstigalerii. Oleks tarvis ainult

esialgsed kulutused. Hulk tööd annaks teha ühiskondlikus korras. Kui pärast sõda taastati sõl moel terveid linna, miks siis tänase põlvkonna noortel peaks olema üle jõu tantsusaali või kohvikuruumi remont? Tehtud töötunde annaks ju ümber arvestada, pealegi tulevaste peopiletite peale. On tarvis ainult teovõimelisi initsiaatoreid, kelle autoriteet innustaks järgijaid.

Viimastel aastatel on rajoonis ajaloomälestiste tähistamisel ja hooldamisel ära tehtud suur töö. On hulk majandaid, koole, asutusi, terveid külanõukogusid, kus sellele tööloigule osutatakse küllaldast tähelepanu. Parimana teiste seas tuleb nimetada Viru-Jaagupi külanõukogu, kus möödunud aasta 20. juuni istungjärg oli pühendatud külanõukogu maa-alal asuvate kultuurimälestistega tutvumisele. Päevane ringsõit andis saadikutele mõndagi uut oma kodukoha teadlikuks tundmaõppimiseks. Selle külanõukogu majandid, Roela sovhoos ja Viide kolhoos ning Viru-Jaagupi 8-klassiline Kool on juba aastaid silma paistnud kultuurimälestiste eeskujulike hooldajaina. Neidsamu küsimusi arutati möödunud aastal ka Simuna, Väike-Maarja ja Rägavere külanõukogu täitevkomitee istungitel. Olejäänud külanõukogud pole oma piirkonna kultuurimälestiste kaitse olukorra põhjalikuma analüüsini seni jõudnud.

Tänavu. Suure Isamaasõja 30. võiduaastal, on nõukogude rahva peatähelepanu suunanud Suure Isamaasõjaga seotud ajaloomälestiste süvendatud tundmaõppimisele ja nende paikade eeskujulikele hooldamisele. Seoses meie vabariigis korraldatava ajaloomälestiste ülevaatusega kontrollis rajoonikomisjon hiljuti kõiki meie rajoonis asuvaid vennashaudu ja teisi Suure Isamaasõjaga seotud ajaloomälestisi. Läheneva võidupüha eel saab loodetavasti uue, nüüdisaegsema kujunduse enamik vennashaudu, millele paigutatakse ka langenud sõjameeste mälestustahvlid. Koolide ülesandeks jääb sidemete loomine langenute omastega ja vennashaudade hooldamine.

H. JOONUKS,
kultuurimälestiste kaitse inspektor

● Salaspilsi koonduslaagri memoriaalansambel (üäl fotol).

● Suures Isamaasõjas langenute mälestusmärk Väike-Maarja kalmistul.

H. JOONUKSI
fotod

